

Nuteistųjų už su narkotikais susijusias veikas socialinis demografinis portretas

Mindaugas Lankauskas, Lietuvos teisės instituto tyrėjas

Lietuvos teisės institute atlikti tyrimai

- ▶ Kriminologinė atsakomybės už nusikaltimus, susijusius su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, analizė. Vilnius, 2009.
- ▶ Kriminologinė atsakomybės už nusikaltimus, susijusius su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, analizė: nuteistųjų socialinis demografinis portretas. Vilnius, 2013.

2009 m. tyrimas

- ▶ 2005-2009 m. iškeltų baudžiamųjų bylų analizė, analizuoti oficialūs teismų statistikos duomenys.
- ▶ Remiantis analizės rezultatais sudarytas socialinis demografinis nuteistųjų už nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis portretas.

Tyrimo rezultatai - demografinės charakteristikos

- ▶ **Lytis** - vyrai 86 proc., moterys 14 proc.
- ▶ **Amžius** - gausiausia grupė 21-25 m. (26,7 proc.), nedaug atsilieka 26-30 m. (20,9 proc.).
- ▶ **Išsilavinimas** - vidurinis (38 proc.), pradinis (24 proc.), pagrindinis (24 proc.), aukštasis 2 proc.
- ▶ **Tautybė** - ne visada nurodoma, bet iš tų atvejų kai nurodoma, 75 proc. - lietuviai, rusai - 13,8 proc., lenkai - 6,7 proc., romai - 2,6 proc. (sudaro 0,1 proc. Lietuvos populiacijos).
- ▶ **Santuokinė padėtis** - 69,6 proc. nesusituokę, 15,5 proc. susituokę, 13,2 proc. išsituokę, 1,7 proc. našliai/-ės.
- ▶ **Užimtumas** - 70 proc. vyresnių nei 18 m. buvo bedarbiai, 21,4 proc. dirbo.
- ▶ **Teistumas** - 61 proc. turėjo teistumą.

Pareikšti kaltinimai ir paskirtos bausmės

- ▶ Daugiausia kaltinimų (46,2 proc.) pateikta pagal BK 259 str. 2 d. (veikos be tikslo platinti + nedidelis kiekis).
- ▶ 35,4 proc. pagal BK 259 str. 1 d. (veikos be tikslo platinti).
- ▶ Dažniausiai skirta bausmė - bauda (46,1 proc. atvejų), laisvės atėmimas skirtas 26,4 proc. atvejų, areštas - 17 proc. atvejų.
- ▶ Baudos nuo 2 iki 120 MGL, vidurkis - 9,8 MGL, mediana - 6 MGL.
- ▶ Laisvės atėmimas nuo 3 mėn. iki 10 m. ir 6 mėn., vidurkis - 1 m. ir 9 mėn., mediana - 11 mėn.

Tyrimo išvados

- ▶ Teisėsaugos akiratyje dažniausiai atsiduria silpniausią, menką socialinį kapitalą turinti grupė - nesugebėję „sėkmingai“ socialiai adaptuotis.
- ▶ Kaltinami ir nuteisiami dažniausiai jauno amžiaus (nuo 21 iki 30 m. amžiaus) vyrai, vidurinį išsilavinimą turintys bedarbiai.
- ▶ Kaltinami ir nuteisiami dažniausiai pagal BK 259 str. 1 ir 2 d. - iš esmės vartotojai. Prevencinių gydymo ir reabilitacinių priemonių svarba.
- ▶ Laisvės atėmimas dažniau skiriamas „rizikingesniems“ asmenims - anksčiau teistiems, nedirbantiems, žemesnio išsilavinimo asmenims.

2013 m. tyrimas

- ▶ 2009-2012 m. laikotarpio bylos.
- ▶ Tikslas - pateikti kriminologinę atsakomybės už nusikaltimus, susijusius su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, analizę, pristatant nuteistųjų socialinį demografinį portretą, lyginant jį su „nupieštu“ 2009 m. pirmuoju portretu.

Demografinės charakteristikos

- ▶ **Lytis** - 86 proc. vyrai, 14 proc. moterys.
- ▶ **Amžius** - gausiausia grupė 21-25 m. (26,8 proc.), šiek tiek padidėjo lyginant su 2009 m. 26-30 m. amžiaus asmenų (nuo 20,9 proc. iki 24,2 proc.).
- ▶ **Išsilavinimas** - rodikliai ne daug pakito lyginant su 2009 m., pagrindinė grupė yra žemesnį nei vidurinį išsilavinimą (47,9 proc. palyginus su 50 proc.) bei vidurinį išsilavinimą turintys asmenys (41,5 proc. palyginus su 38 proc.). Aukštąjį išsilavinimą turėjo 2,6 proc.
- ▶ **Santuokinis statusas** - 75 proc. nesusituokę (padidėjimas lyginant su 69,6 proc.), santuokoje gyvenančių - 13,1 proc.
- ▶ **Užimtumas** - 63 proc. nedirba, 19,3 proc. dirba
- ▶ **Teistumas** - 55 proc. turėjo teistumą.

Pareikšti kaltinimai ir paskirtos bausmės

- ▶ Daugiausia pareikšta pagal BK 259 str. 1 d. (29,5 proc.) ir BK 259 str. 2 d. (37,1 proc.). Bendrai pagal BK 259 str. pareikštų kaltinimų dalis sumažėjo nuo 81,6 proc. iki 66,6 proc.
- ▶ Padidėjo kaltinimų, pareikštų pagal BK 260 str. nuo 17,4 proc. iki 31 proc.
- ▶ Lyginant su 2009 m. padidėjo atvejų, kai skiriamas laisvės atėmimas (37,4 proc. ir 27,4 proc.) ir sumažėjo atvejų, kai skiriamos baudos (32,9 proc. ir 47,9 proc.).
- ▶ Baudų dydis svyravo nuo 1 iki 120 MGL, vidurkis padidėjo nuo 9,8 iki 12,3 MGL, mediana padidėjo nuo 6 iki 10 MGL.
- ▶ Laisvės atėmimo bausmės svyravo nuo 2 mėn. iki 12 m. ir 6 mėn., vidurkis 2 m. ir 7 m., mediana - 2 m.

Tyrimo išvados

- ▶ Socialinis demografinis nuteistojo portretas panašus kaip ir 2009 m. tyrime. Dominuoja jauni 21-30 m. amžiaus vyrai, turintys vidurinį ar žemesnį išsilavinimą, nedirbantys ir anksčiau teisti.
- ▶ Dažniausiai nuteisiami vartotojai, tačiau išaugo už platinimą teistų asmenų. Atitinkamai padaugėjo ir laisvės atėmimo bausmės taikymo atvejų.
- ▶ Pagal BK 259 str. 2 d. dažniau nei kiti yra baudžiami jauni asmenys, o pagal BK 260 str. 1 d. vyresni ir dažniau neturintys išsilavinimo.
- ▶ Dažniausiai šalia su narkotikais susijusių nusikalstamų veikų daromi „kiti“ nusikaltimai yra turtiniai, tačiau dažniausiai asmenys nuteisiami tik už su narkotikais susijusius nusikaltimus.
- ▶ Tik išaiškinimas ir baudimas nėra pakankamos priemonės (ypač probleminių vartotojų atžvilgiu), todėl būtina plėsti rehabilitacinių priemonių pasiūlą, taip pat ir įkalinimo įstaigose.
- ▶ Turėtų būti plečiamos alternatyvių bausmių galimybės.